

ENHET
Enheten för Valfärd, Utbildning och
Arbetsmarknadspolitik
HANDLÄGGARE
Ulrika Lorentzi

DATUM
2020-04-08
ERT DATUM
2020-02-03

DIARIENUMMER
20200038
ER REFERENS
Fi2020/00389/S1

Finansdepartementet
103 33 STOCKHOLM

Remissyttrande SOU 2020:5 Fler ruttjänster och höjt tak i rutavdraget

LO har beretts möjlighet att lämna remissyttrande över utredningen SOU 2020:5 *Fler ruttjänster och höjt tak i rutavdraget* och lämnar följande synpunkter.

Sammanfattning LOs synpunkter

- LO avstyrker samtliga förslag i utredningen, det vill säga förslaget om höjt tak för rutavdrag till 75 000 kronor samt förslagen om att rutavdraget ska utökas med tjänsterna vattentvätt vid tvättinrättning, möblering av bostad, transport av bohag till andrahandsbutiker, loppmarknader eller magasinering och enklare tillsyn av bostad.
- LO uppskattar utredningens noggranna beskrivning av de branscher som rutavdraget förslås utökas till och de lagar som reglerar dessa branscher. LO delar utredningens bedömning att bortforsling av grovavfall och trädgårdsavfall faller inom kommunens ansvar.
- LO anser att det finns betydligt mindre kostsamma och mer effektiva åtgärder för att rusta personer med svag anknytning till arbetsmarknaden till arbetstillfällen som samhället behöver. Utredningens förslag riskerar dessutom att leda till ökat antal jobb med låga löner och extremt osäkra anställningar.
- Höjningen av taket för rutavdrag och utökningen av tjänster ökar ojämlikheten. Ett av syftena med rutavdraget, att öka arbetsutbudet bland köparna, uppnås endast bland välbetalda som har råd att kontinuerligt köpa ruttjänster. För att öka arbetsutbudet för deltidsarbetande inom arbetaryrken behövs andra åtgärder, till exempel fler trygga anställningar på heltid och offentligt finansierad barnomsorg på obekvämt arbetstid.
- På längre sikt ser LO en risk att rutavdraget bidrar till att sådant som vi har beslutat ska vara ett gemensamt välfärdsansvar flyttas till individen och en skattesubventionerad marknad.

Inledning

I punkt 16 i det så kallade Januariavtalet står: ”Taket i RUT ska tredubblas. RUT-avdraget ska utvidgas till tvätt, flytt-, hämt- och trygghetstjänster.

POSTADRESS 105 53 Stockholm
BESÖKSADRESS Barnhusgatan 18
TELEFON 08-796 25 00 TELEFAX 08-24 52 28
E-POST mailbox@lo.se HEMSIDA WWW.LO.SE
ORGANISATIONSNUMMER 802001-9769
BANKGIRO 368-4834 PLUSGIRO 8 50-8

Landsorganisationen i Sverige

(Utredning under 2019, införs i BP21). Ett äldre-RUT ska utredas. (Tillsätts 2019)”. Rututredningen tillsattes i juni 2019. I utredningens delbetänkande SOU 2020:5 *Fler ruttjänster och höjt tak i rutavdraget* behandlas höjningen av taket samt utvidgning till tvätt, flytt-, hämt- och trygghetstjänster. Uppdraget att föreslå en särskild ordning för rutavdrag för äldre kommer att redovisas i slutbetänkandet, senast den 1 september 2020.

LOs synpunkter

LO avstyrker utredningens förslag om höjt tak för rutavdrag till 75 000 kronor samt förslagen om att rutavdraget ska utökas med tjänsterna tvätt vid tvättinrättning, möblering av bostad, transport av bohag till andrahandsbutiker eller magasinering och enklare tillsyn av bostad. Förslagen har sannolikt en mindre statsfinansiell effekt på kort sikt – utredningen beräknar kostnaden till 270 miljoner kronor per år – men de kan varken sägas bidra till sysselsättning, tillväxt, välfärd eller det allmännas bästa. På längre sikt anser LO att förslagen kan bli kostsamma och ha negativa effekter på arbetsmarknaden, välfärden och jämlikheten.

LO uppskattar utredningens noggranna beskrivning av de branscher som rutavdraget förslås utökas till och de lagar som reglerar dessa branscher. LO delar utredningens bedömning att bortforsling av hushållsavfall faller inom kommunens ansvar. Det finns flera argument i utredningen mot de förslag som utredningen har i uppdrag att lägga, som svåra gränsdragningar och risk för dödviktseffekter, till exempel att de som i dag lämnar in sina skjortor på tvätt vid en tvättinrättning kommer få en skattesubvention, och undanträngning.

Rutavdraget och arbetsmarknaden

Det senaste året har det kommit flera forskningsrapporter och utvärderingar som visar att rutavdraget varken är träffsäkert som arbetsmarknadsåtgärd eller självfinansierat.¹ LO anser att regering och riksdag måste ta till sig den kunskapen och ompröva rutavdraget. Det är orimligt att alla i samhället ska betala för att välbetalda ska kunna köpa mer hjälp i hemmet och att staten stöttar branscher där många löntagare har mycket låga löner och dåliga arbetsvillkor.

Det finns betydligt mindre kostsamma och mer effektiva åtgärder för att skapa fler arbetstillfällen för personer med svag anknytning till arbetsmarknaden. För att rusta personer till bra jobb som samhället behöver anser LO bland annat att Arbetsförmedlingens arbetsmarknadsutbildningar måste utökas kraftigt. Riktade insatser som extratjänster är också betydligt

¹ Rickne, Johanna (2019) *Kvinnor med flyktningbakgrund i rutsubventionerade företag*, SNS Analys nr 56. Riksrevisionen (2020) *Rutavdraget – konsekvenser av reformen*. RIR 2020:2, Tillväxtanalys (2020) *Skattesubventioner riktade till branscher – vad ger de för sysselsättningseffekter?*

mer träffsäkra än rutavdrag för att nå de personer som står längst från arbetsmarknaden.

Utredningens förslag riskerar att leda till ökat antal jobb med låga löner och osäkra anställningar. Rutavdraget ställer inga krav på arbetsvillkor och prispressen i de hushållsnära tjänsterna är stor. Den genomsnittliga faktiska månadslönen, ett lönemått som tar hänsyn till genomsnittlig arbetstid, bland kvinnor anställda som övrig hemservicepersonal är 13 900 kr.² Utökningen till transporttjänster lär bidra till att dagens extremt osäkra gigarbetsmarknaden inom sektorn, där utredningen själva konstaterar att timlöner kan vara så låga som 28 kronor i timmen, kommer att växa.

Utredningen beskriver problemen inom transportbranschen, med dumpade löner, svartarbete, dåliga arbetsvillkor och utnyttjande av lönebidragsanställda samt gigekonomin med extremt tillfälliga uppdrag och mycket låga ersättningar. Trots det lägger utredningen ett förslag om rutavdrag för transporter (om än begränsat) och bedömer att det inte bör införas några nya åtgärder för att motverka fusk och missbruk av rutavdraget med anledning av de nya transporttjänsterna. De åtgärder som redan införts inom rutavdraget, som krav på F-skatt, registrering av utbetalningar för utförda tjänster och krav på elektronisk betalning, anser utredningen är tillräckliga. LO menar att det inte är tillräckligt för att motverka problemen i branschen och är kritiska till att staten subventionerar fram jobb i transportsektorn med låga löner och dåliga villkor.

Rutavdraget och jämlikheten

Höjningen av taket och utökningen av tjänster i rutavdraget har negativa fördelningseffekter. Som utredningen visar gör personer med högre inkomster i större utsträckning rutavdrag och drar i genomsnitt av större summor. Hela 40 procent av rutavdragen går till den tiondel av befolkningen som har de högsta inkomsterna. En höjning av taket skulle spå på ojämlikheten, eftersom det bara är personer med mycket höga inkomster som har råd att köpa så mycket ruttjänster.

Ett syfte med rutavdraget är att öka arbetsutbudet bland köparna. Det kan i viss mån uppnås för välbetalda som har råd att regelbundet köpa ruttjänster. Den stora potentialen att öka arbetsutbudet finns dock bland kvinnor i arbetaryrken, varav nästan hälften arbetar deltid och den viktigaste orsaken till att de gör det är att det saknas heltidsarbeten. För att öka arbetsutbudet för deltidsarbetande inom arbetaryrken behövs helt andra åtgärder, som

² LO (2020) *Sveriges jämställdhetsbarometer 2020. Tid, makt och pengar – jämställda och jämlika möjligheter att försörja sig livet ut*

trygga anställningar på heltid, offentligt finansierad barnomsorg på obekvämlig arbetstid och utökad hemtjänst till deras föräldrar.³

På längre sikt finns en teoretisk möjlighet att rutavdraget minskar inkomstskillnader i samhället om det bidrar till att personer som bor i Sverige går från arbetslöshet till arbete. Som noterats ovan har det på senare tid gjorts flera utvärderingar av rutavdraget som visar att reformen inte är effektiv för att uppnå detta. Rututredningen konstaterar att om det endast är ett mindre antal personer bosatta i Sverige som går från arbetslöshet till jobb genom reformen kommer rutavdraget att öka inkomstskillnaderna även på längre sikt. Utredningen har inte kunnat ta ställning till vilken effekt som kommer att dominera. LO menar att den dåliga träffsäkerheten i kombination med att rutjobben i genomsnitt har låga löner och dåliga villkor talar för att rutavdraget även på lång sikt ökar inkomstskillnaderna.

Ett allvarligt hot mot jämlikheten är att rutavdraget bidrar till att sådant som vi har beslutat ska vara ett gemensamt välfärdsansvar flyttas till individen och en skattesubventionerad marknad. LO anser att rutavdraget undergräver den generella välfärden som fördelas efter behov.

Rututredningen har i uppdrag att utreda hur användning av rutavdraget samspelar med offentligfinansierade insatser och tjänster som kommuner är ålagda eller ges möjlighet att erbjuda. I betänkandet står att utredningen ska återkomma till den frågan i sitt slutbetänkande, som ska behandla en särskild ordning för rutavdrag för äldre. Det finns ett kort resonemang i detta betänkande angående tvätteritjänster utanför bostaden, som är en av flera ruttjänster som äldre kan erbjudas inom ramen för hemtjänstens serviceinsatser som ges med stöd av socialtjänstlagen och lagen om vissa kommunala befogenheter. Utredningen understryker att rutavdraget för tvätteritjänsten inte ska påverka kommunernas åtaganden och erbjudanden. LO menar att rutavdraget redan i dag påverkar kommuners åtaganden och erbjudanden och att utredningens förslag kommer elda på den utvecklingen.

För att förstå hur rutavdraget undergräver generell välfärd måste vi inse att samhället inte är statiskt. I LO-rapporten *Välfärdsolitik och jämlikhet* beskrivs hur Sverige rör sig bort från en generell välfärd, mot en grundtrygghetsmodell, fast det inte är något parti som öppet propagerar för det. Inom äldreomsorg är det kombinationen av ett resursunderskott som har

³ I slutdiskussionen i den artikel som utredningen refererar till för att belägga att rutavdraget ökar köparnas arbetsutbud, Halldén, Karin och Anders Stenberg (2015) "Ökar RUT-avdrag kvinnors arbetsmarknadsutbud?" i *Ekonomisk debatt* 2015:2 konstateras att det kan finnas mer effektiva åtgärder än rutavdrag: "Det kvarstår som en öppen fråga om de statliga resurser som har spenderats på skattelättnader för hushållsnära tjänster, vilka för år 2013 uppgick till 2,4 miljarder kr (Skatteverket 2014), kunde ha använts mer effektivt för att gynna kvinnors arbetsutbud och främja jämställdheten på arbetsmarknaden, t ex genom förlängda öppettider för barnomsorg och utökad hemtjänstservice för äldre."

byggts upp under lång tid⁴, marknadslösningar där privata utförare har möjlighet att sälja tilläggstjänster och statlig skattesubvention av hushållsnära tjänster som driver på en stegvis utveckling bort från generell välfärd som fördelas efter behov till en välfärd efter plånbok. Det finns exempel från kommuner i hela landet som sparar genom att erbjuda städning mer sällan, var tredje vecka istället för varannan är vanligt, eller kortare tid för städning. Eller som tar bort inköp från den kommunala hemtjänsten. Några kommuner hänvisar öppet till att de äldre kan komplettera med ruttjänster eller köpa ruttjänster istället för hemtjänst.

Allt detta är små steg på vägen mot ett samhälle där de som har råd kan komplettera en otillräcklig hemtjänst med skattesubventionerade ruttjänster och de som inte har råd får lita till anhöriga eller klara sig själva. I förlängningen hotas stödet för en skattefinansierad välfärd, och därmed också viljan att bidra till välfärden via skatten. Forskning som jämför olika länder visar att det är i länder där välfärden möter behoven hos det stora flertalet som det finns mest resurser kvar till de fattigaste, eftersom viljan att betala skatt är högst i de länderna.

Mycket av välfärden i Sverige är fortfarande värd att vara stolt över men vi närmar oss en ”tipping point” då vi inte längre kan upprätthålla en generell välfärd fördelad efter behov utan får en skiktad välfärd, där de som har råd får tillgång till skattesubventionerade genvägar till vård och omsorg medan resten får nöja sig med en åtstramad offentligt finansierad ”grundvälfärd”. En sådan utveckling skulle leda till ett mer ojämnt samhälle med ökande inkomst- och hälsoklyftor. För att vända den utvecklingen behövs ökade investeringar och ett slut på den marknadslogik som byggts in i välfärden. Det krävs också att rutavdraget avskaffas.

Med vänlig hälsning
Landsorganisationen i Sverige

Karl-Petter Thorwaldsson

Ulrika Lorentzi
Handläggare

⁴ Plesner, Åsa (2020) *Budget ur balans. En granskning av äldreomsorgens ekonomi och arbetsmiljö*. Arena Idé